

Eduard Zeller

LES ESCOLES SOCRÀTIQUES

EDICIONS ENOANDA

ÍNDEX

CAPÍTOL I

L'ESCOLA DE SÒCRATES. FILOSOFIA POPULAR.
XENOFONT. ÈSQUINES

A. L'escola de Sòcrates	1
B. Xenofont	2
C. Èsquines	7
D. Símmias i Cebes	7

CAPÍTOL II

LES ESCOLES MEGÀRICA I ELÍACO-ERÈTRIA

Els megàrics	10
A. Història de l'escola	10
B. La seva doctrina	12
1. Ésser i esdevenir	12
2. El Bé	14
C. Erística	15
1. Euclides	16
2. Eubúlides.....	18

3. Alexinos	18
4. Diodor sobre el moviment, la destrucció i el possible	19
5. Filó. El possible. Sentències hipotèti- ques. El significat de les paraules	22
6. Estilpó. El subjecte i el predicat. El Bé. Moral cínica	23
L'escola elíaco-erètrica	25
A. Història de l'escola	26
B. Doctrina de l'escola	26

CAPÍTOL III

ELS CÍNICS	28
A. Història dels cínic	28
B. L'ensenyament dels cínic	30
1. Devaluació del coneixement teoreàtic ...	30
2. Lògica	32
C. Teoria cínica i moralitat	34
1. Condicions negatives. Bé i mal	34
2. Vessant positiu. Virtut	38
3. Saviesa i follia	39
D. Resultats pràctics de l'ensenyament cínica ...	40
1. Renúncia del Jo	41
2. Renúncia de la societat. Vida familiar. Vida civil. Modèstia	42
E. La influència cínica en la societat	48

CAPÍTOL IV

ELS CIRENAICS

A. Història dels cirenaics	52
B. Ensenyament dels cirenaics	54
1. Posició general	54
2. Les sensacions, únic objecte de coneixement	55
3. Plaer i dolor	56
4. El Bé més alt	57
5. Forma modificada de la visió extrema	58
C. Vida pràctica dels cirenaics	61
D. Relació del seu ensenyament amb el de Sòcrates	64
1. Punts de diferència	64
2. Punts de semblança	68
E. Els últims cirenaics	70
1. Teodor	70
2. Hegèsias	72
3. Anníceris	74

CAPÍTOL V

A. Inconsistències de les escoles socràtiques menors	77
B. Aquestes escoles, relacionades més estretament amb Sòcrates que amb els sofistes	78
C. Importància d'aquestes escoles	80

CAPÍTOL I

L'ESCOLA DE SÒCRATES. FILOSOFIA POPULAR. XENOFONT. ÈSQUINES

A. L'escola de Sòcrates

Un esperit tan gran i actiu en tots els sentits com el de Sòcrates, no podia deixar de provocar una impressió duradora sobre qualsevol persona que hi entrés en contacte. Si els sistemes més perfectes sovint no són entesos per tots els seus partidaris de la mateixa manera i en el mateix sentit, no es podria esperar una divergència molt més gran d'apreciació en un cas on no existia un sistema acabat, sinó només fragments i gèrmens del que podria ser un sistema — una persona, un mètode, una multitud de sentències i de discussions ocasionals? La major part dels seguidors de Sòcrates dirigien la seva atenció al que era més obvi i més accessible per a una intel·ligència normal — la originalitat, la puresa de caràcter, la concepció intel·ligent de la vida, la profunda pietat i les belles màximes morals del seu caràcter. Només una minoria feu

LES ESCOLES SOCRÀTIQUES

atenció als pensaments més profunds, que sovint apareixien amb un revestiment ben modest, i fins i tot d'aquests quasi tots agafen una visió molt estreta dels temes que havien ocupat Sòcrates. Combinant teories antigues amb l'ensenyament del seu mestre, que realment necessitava ser complementat amb elles, ho feren d'una manera tal que quasi es perderen els mèrits distintius de la filosofia de Sòcrates. Només algú amb una intuïció profunda de l'esperit de Sòcrates, va aconseguir crear un sistema que presenta de la manera més brillant i estesa el que Sòcrates havia intentat d'una altra manera i en una escala més limitada.

Al primer grup dels qui no van aconseguir entendre el mestre en profunditat, sens dubte s'ha de situar la majoria dels que són coneguts per nosaltres com a deixebles de Sòcrates. Els escrits que s'atribueixen a molts d'aquests seguidors de Sòcrates —entre els quals, però, hi ha molt material espuri— foren, per norma general, sens dubte poc més que resums populars de màximes morals. Una de les millors il·lustracions d'aquest mètode d'entendre i aplicar la doctrina de Sòcrates es pot trobar en Xenofont.

B. *Xenofont*

És impossible llegir les obres d'aquest autor sense quedar colpit per la puresa i l'altura de sentiments, pel seu caràcter cavallerós i el seu sa enteniment; tot i això,

L'ESCOLA DE SÒCRATES

les seves capacitats filosòfiques no es poden considerar gaire elevades. La seva descripció de Sòcrates és plena d'admiració per la grandesa del seu caràcter, però Xenofont ha entès el seu mèrit filosòfic i el seu treball intel·lectual de manera imperfecta. No sols comparteix l'estretor de la posició de Sòcrates —quan per exemple esmenta les opinions despectives del seu mestre envers la ciència natural com a demostració de la seva pietat i intel·ligència—, sinó que no entén el valor autènticament filosòfic de les discussions sobre les quals informa. La formació dels conceptes, que constitueix el germen de tot l'ensenyament de Sòcrates, només es menciona de passada per tal de mostrar la cura que demostrà el seu mestre pel cultiu crític dels seus amics. Tot el que treu del costum ben típic de Sòcrates d'interrogar a qualsevol que se li posava per davant amb la seva set de coneixement i la seva manera de viure, és que intentà ser útil a gent de totes les classes, inclosos els artesans. La importància d'aquestes màximes relatives també a la virtut, en les quals consisteix tota la peculiaritat de l'ètica socràtica, només es pot deduir amb molta dificultat de l'explicació de Xenofont, cosa que demostra el poc que les va entendre. Molts ecos i reminiscències del mode socràtic d'ensenyament realment es poden trobar en els seus resums independents; però Xenofont se centra massa en les seves aplicacions pràctiques per dedicar-se a autèntiques investigacions científiques. Xenofont descriu

LES ESCOLES SOCRÀTIQUES

el mode catequístic d'ensenyament pel qual sembla haver estat ben dotat; però els seus diàlegs no apunten, com els de matriu socràtica, a la formació de conceptes, i sovint són massa fàcils en llurs demostracions i deduccions. Recomana l'autoconeixement, però bàsicament només en el sentit popular, volent dir que ningú no hauria d'intentar el que està fora del seu abast. Insisteix en la pietat, l'autocontrol i així successivament, però no sembla mantenir la màxima socràtica que totes aquestes virtuts consisteixen en el coneixement. Seguint el mètode emprat per Sòcrates, demostra que no hi ha res bo si no se'n pot fer un bon ús; que tothom obeeix de gust el savi, que el dret i la llei són termes sinònims, que el ric no és més feliç que el pobre, que l'autèntica mesura de la riquesa i la pobresa no és la simple possessió, sinó una possessió proporcionada a les necessitats del posseïdor. Repeteix el que havia dit Sòcrates sobre la veritat i l'error, tot i que sense indicar que aquests principis són susceptibles d'abús. Amb la mateixa decisió del seu mestre, es posiciona contra els abusos sensuals i antinatural de l'amor; essent conseqüent amb la seva línia de pensament, demana que les dones tinguin una posició social reconeguda i que es posi més cura en la seva educació, i que la unió amb l'home es basi en una reciprocitat de capacitats i tasques. Exhorta al treball, sense, però, com el seu mestre, condemnar el prejudici grec contra el treball manual. A través de moltes indicacions

L'ESCOLA DE SÒCRATES

que deixa anar, ens fa saber quin és el seu ideal d'una vida bella i feliç; però ni intenta donar una raó filosòfica per al seu ideal ni el situa fora de l'ètica tradicional grega. S'expressa amb entusiasme pel que fa al coneixement i omnipotència dels Déus, a la seva cura pels humans i a les benediccions de la pietat; però al mateix temps comparteix plenament la creença de la seva nació pel que fa a les prediccions i sacrificis, que ell mateix sap interpretar. Fa expressar a Ciros l'esperança d'una vida més elevada després de la mort, posant d'acord aquesta idea amb diverses consideracions, però sense gosar postular-la amb plena seguretat. Ens recorda que l'ànima és indivisible; que la venjança segurament porta a la mort d'un innocent i que s'han de venerar els difunts. No pot creure que l'ànima que dona vida al cos sigui mortal o que la raó no hagi de sobreviure amb una gran puresa després de la seva separació del cos, i veu un signe d'això en les profecies que emanen dels somnis. En totes aquestes explicacions podem discernir el seguidor fidel i atent de Sòcrates, però no hi ha cap resta de pensament original. De fet, és dubtós si els pocs passatges en què Xenofont d'alguna manera sembla haver anat més enllà del seu mestre, no caldria atribuir-los a Sòcrates.

La seva obra més gran sobre política, la *Ciropèdia*, és, com a llibre de filosofia política, irrellevant. Aquí Xenofont es proposa retratar l'ideal socràtic d'un governant que coneix la seva funció i que cuida del poble

LES ESCOLES SOCRÀTIQUES

com un pastor té cura del seu ramat; però el que ofereix realment és una descripció d'un general valent i prudent, d'un home honest i d'un conqueridor cavallerós. No es fa cap intent per delimitar més clarament el camp del govern, per donar un significat més elevat a l'estat o per portar a terme el seu objectiu amb institucions permanents. La demanda d'una educació curosa pot revelar el seguidor de Sòcrates, però en aquesta educació hi ha tan poca referència al coneixement, que podria passar fàcilment per espartana més que per socràtica. Tot se centra en la persona del príncep. L'estat és un regne asiàtic. L'objectiu principal al qual tendeixen totes les seves institucions és el poder i la riquesa del sobirà i dels seus cortesans. Fins i tot aquesta idea es porta a terme de manera molt imperfecta, i s'ometen totalment moltes parts del govern. El mateix es pot dir del *Hieró*. En aquest diàleg Xenofont mostra a bastament que poc s'ha d'envejar la suposada bona sort d'un sobirà absolut. Els seus comentaris pel que fa als mitjans a través dels quals un sobirà és ell mateix feliç i fa feliç el seu poble —admetent que moltes de les seves mesures són convenients— no van més enllà d'un despotisme benèvol. Més encertat és el seu petit tractat sobre la vida familiar. Dona testimoni d'una ment intel·ligent i d'un cor benevolent, que es mostren, particularment, en les seves declaracions sobre les dones i el tractament dels esclaus, però no té pretensions de ser un tractat filosòfic, malgrat que pot conte-

L'ESCOLA DE SÒCRATES

nir molts pensaments socràtics. De Xenofont, doncs, poc en pot obtenir la història de la filosofia.

C. Èsquines

Sembla que Èsquines tractà l'ensenyament de Sòcrates de la mateixa manera. Els escrits d'aquest deixeble es reconeixen entre els millors models de la prosa àtica, i alguns els prefereixen als de Xenofont. A més, s'ha afirmat que reproduïxen l'esperit de Sòcrates amb una fidelitat meravellosa, i els pocs fragments que ens queden ho confirmen. Tot i això, sembla que són singularment pobres en pensament filosòfic real. La seva força consisteix més en la gràcia i l'elegància del seu llenguatge que en un tractament independent de l'ensenyament socràtic.

D. Símmias i Cebes

Caràcters més filosòfics foren els dos tebans, Símmias i Cebes. Ambdós eren alumnes de Filolau; tots dos són descrits per Plató com a homes reflexius. Això no obstant, no se sap res de cert de les seves opinions i realitzacions filosòfiques. Els escrits que se'ls atribueixen ja foren refusats per Paneci en la mesura que els conegué, i l'únic que ens queda, conegut com el «Mirall» de Cebes, certament és espuri. Encara menys es pot pretendre que siguin autèntiques les obres que circularen després sota el nom